

УДК 371.134+004(07)

Олена Білюк

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Проблема вчителя – його професіоналізму, світоглядної культури, духовно-морального обличчя – одна з найактуальніших у педагогіці й філософії освіти. Адже саме від вчителя, його педагогічної майстерності залежить реалізація навчальних планів, якість освітніх послуг, виховання учнів як у процесі навчання, так і в позанавчальний час. У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, в Державній програмі «Вчитель» окремо наголошується на необхідності формування особистості вчителя відповідно до потреб сучасної практики, динамічних змін, що відбуваються в країні і світі. Зрозуміло, цей процес потребує теоретичного забезпечення. Тому дослідження проблеми формування педагогічної майстерності сучасного вчителя є завданням невідкладним.

Мета даної статті полягає в обговоренні ролі і завдань засобів інформаційно-комп'ютерних технологій у формуванні педагогічної майстерності майбутнього вчителя початкової школи. В якості засобу керівництва діяльності всіх учасників навчально-виховного процесу в університеті використовується розуміння психолого-педагогічного супроводу, який здійснює викладач і, основна мета якого – сприяти розвитку та вихованню особистості студента, формуванню його професійних якостей.

Об'єктом є навчально-виховний процес університету, який забезпечує створення умов для формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя початкової школи, високих моральних цінностей, якими є знання, настирлива праця, успіхи в науковій роботі, інтерес до досягнень в галузі науки, літератури, мистецтва, і де цінують прояви порядності, моралі.

Предметом виступає організація навчально-виховного процесу в системі вищих навчальних закладів.

Мета освітнього навчально-виховного процесу полягає в тому, щоб підготувати, навчити і виховати конкурентноспроможну особистість, необхідну на ринку праці, розвинути в ній потребу в самореалізації, зацікавленість в знаннях-трансформаціях, психологічних знаннях, знаннях-інструментах, які дозволять визначити етнокультурну ідентичність і емоційно-моральне відношення до життя. Актуальним завданням професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи у вищих навчальних закладах є розвиток педагогічної майстерності, оскільки це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [4, с. 30].

Останнім часом з'явилася низка наукових праць, присвячених

аспектам формування педагогічної майстерності майбутніх вчителів початкової школи через професійні компетентності, що розкривають основні тенденції, соціально-педагогічні механізми та специфіку підготовки фахівців педагогічної сфери діяльності. Серед них дослідження Б. М. Андрієвського, В. П. Андрущенко, Є. П. Голобородько, Б. А. Грицюк, Н. Ф. Білокур, В. І. Бондаря, М. С. Вашуленка, Б. С. Гершунського, В. І. Загвязінського, В. Г. Кременя, Н. В. Кузьміної, О. А. Кузнецової, Л. Є. Петухової, О. М. Пехоти, А. І. Піскунова, Л. П. Пуховської, О. Я. Савченко, Р. П. Скульського, В. О. Сластьоніна та ін. [1; 2; 4; 5] Дослідженню готовності викладача до різних видів педагогічної праці приділено увагу в роботах таких дослідників, як А. О. Деркач, Г. С. Костюк, Д. С. Мазоха, В. О. Моляко, А. Ф. Петченко, І. В. Пастир, В. О. Сластьонін, В. М. Чайка, П. Р. Чамата, В. І. Щербина, С. С. Шевчук, О. Г. Ярошенко та ін.

Окремі аспекти досліджуваної проблеми знайшли відображення у працях, де висвітлені питання професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя (О. А. Абдулліна, А. М. Алексюк, І. А. Зязюн, Г. О. Балл, Н. В. Кичук, П. В. Кузьміна, Д. Ф. Ніколенко, Н. Г. Ничкало, Л. П. Пуховська, В. О. Семиченко, С. О. Сисоєва та ін.).

Аналіз психолого-педагогічних джерел дозволяє зробити висновок, що, незважаючи на значну кількість досліджень з питань вузівської підготовки майбутнього вчителя початкових класів, проблему розвитку педагогічної майстерності засобами інформаційно-комп'ютерних технологій розглянуто недостатньо.

Педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості майбутнього вчителя початкової школи. До таких важливих властивостей належать: гуманістична спрямованість діяльності вчителя, його професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка [4, с. 30–35]. Вирішальним фактором наближення вчителя до ідеалу є рівень володіння ним педагогічною технологією. Особистий технологічний потенціал педагога включає кілька компонентів. Інтелектуальний компонент полягає в поінформованості у питаннях освітніх технологій як традиційних, так й інноваційних, розумінні їх концептуального ядра. Дієво-практичний компонент – це володіння набором дидактичних методів, прийомів та організаційних форм, що складають основу професійної майстерності; надбання власної педагогічної техніки, що виробилася в індивідуальній професійній діяльності і стала змістовою характеристикою особистого досвіду; навчально-методичний супровід викладання предмету, підготовленому власноруч або нагромадженому в процесі роботи. Емоційно-особистісний компонент визначається пристосуванням своїх професійних можливостей до учнівського контингенту, врахуванням індивідуальних запитів учнів, особистим досвідом спілкування з ними; характерними рисами вдачі (темперамент, інтуїція, акторські та організаторські здібності), що підсилюють дієвий вияв педагогічної майстерності. Професійна компетентність учителя обумовлює його педагогічну майстерність.

Дієвий інструмент професійної діяльності педагога, за допомогою якого можна розв'язати різні педагогічні завдання, зробити складну тему уроку цікавою, а процес вивчення – привабливим; створити щире спілкування у класі, встановити контакт з учнями, досягти взаєморозуміння з ними; сформувати в учнів відчуття емоційної захищеності, вселення віри в себе – це мовлення – основний вид діяльності у початковій школі і вчителя і учнів. Тож, комунікативна компетенція майбутнього вчителя початкових класів є складовою його педагогічної майстерності.

Формування комунікативної компетенції є провідною метою вивчення мови: української, російської, англійської, німецької та інших, що має кілька складових: лінгвістичну, соціолінгвістичну, соціокультурну, стратегічну, соціальну та дискурсивну [2].

Лінгвістична компетенція передбачає оволодіння певною сумою знань та вмінь, що їм відповідають, пов'язаних із різними аспектами мови: лексикою, фонетикою, граматику. При вивченні мови постає питання: який лексичний матеріал, граматичні конструкції стануть у нагоді майбутньому вчителю початкової школи для забезпечення подальшої професійної діяльності.

Соціолінгвістична компетенція – це здатність здійснювати добір мовних форм, використовувати і адаптувати їх до мовної ситуації.

Певні вміння й навички в організації мовлення, вміння будувати його логічно, послідовно й переконливо, ставити завдання й досягати поставленої мети – це вже новий рівень комунікативної компетенції, що у матеріалах Ради Європи є стратегічним чи дискурсивним [2].

Останньою зі складових комунікативної компетенції, але не останньою за значущістю є соціальна компетентність. Вона передбачає готовність і бажання взаємодіяти з іншими, впевненість у собі, а також уміння поставити себе на місце іншого, здатність впоратися із ситуацією, що склалася.

Комунікативна компетенція студентів розвивається під час усього навчального процесу, але специфічні складові комунікативної компетенції (лінгвістична, соціокультурна), формуються, переважно на заняттях з гуманітарних дисциплін.

Зазначимо, що найефективніше формування комунікативної компетенції відбувається завдяки комунікативно-діяльнісному підходу, що ставить за мету навчання через мовлення і заснований на таких ключових поняттях, як «спілкування», «культура», «мотивація», «інтерактивність».

Комунікативно-діяльнісний підхід до навчання мови бере свій початок у наукових дослідженнях, що проводилися прикладними лінгвістами Британських університетів наприкінці 1970-х і на початку 1980-х років. Головна ідея цього підходу полягає в тому, що студенти, щоб стати активними користувачами мови, повинні не тільки здобувати знання (наприклад, знати граматичні, лексичні або вимовні форми), а й розвивати навички та вміння використання мовних форм для реальних

комунікативних цілей. До провідних характеристик цього підходу належать наступні:

- адекватність до реального спілкування;
- пріоритет мовленнєвої діяльності у взаємозв'язку всіх її видів;
- застосування активних форм (бесід, диспутів, конференцій, круглих столів, обговорень), що дають можливість висловитися, виразити свої думки в діалозі чи монологі;
- використання інформаційно-комп'ютерних технологій.

У методичному арсеналі викладача, що працює за комунікативно-діяльнісним підходом, повинні переважати методи й засоби навчання, що створюють інтерактивне середовище.

Це дискурсивні тематичні бесіди, захист проєктів, рольові ігри, драматизації, рецензування й реферування, спілкування в електронній пошті та Інтернеті з наступним обговоренням отриманої інформації, створення гіпертекстів, комп'ютерне тестування, презентації, медіа-проекти, пошук інформації в Інтернет-бібліотеках, навчальні інтернет-проекти, активні колективні форми пошуку ідей: ментальні карти, кластери, фішбоун, денотатний граф, концептуальні таблиці тощо. Як зазначено професором Л. Є. Петуховою, «у найближчій перспективі вчитель початкових класів має теоретично і практично бути готовим до оптимального поєднання традиційних та інформаційно-комунікаційних технологій» [3, с. 299].

Найбільш частотним і перспективним засобом для ілюстрування навчання, зберігання й обробки інформації є застосування персонального комп'ютеру. Для виконання цих функцій не потрібні будь-які додаткові витратні ресурси (спеціальне програмне забезпечення, вихід в Інтернет), досить операційної системи WINDOWS і пакету додатків Microsoft Office, за допомогою яких можна показувати наочність, що ілюструє навчальний матеріал, зберігати роботи студентів, виконувати тести, творчі роботи, редагувати тексти та ін. Ще один аргумент – умовно позначимо його як дидактичний – на користь вживання персонального комп'ютера викладача на заняттях з мовних дисциплін визначається тим фактом, що недостатня кількість необхідних підручників ставить перед викладачем додаткові завдання при підготовці до заняття з мови:

- з'ясувати значущість даного поняття для мовленнєвої діяльності студента;
- визначити й донести адекватне трактування поняття;
- підготувати матеріал для постановки навчальних завдань з урахуванням ступеня сформованості комунікативної компетенції студентів і специфіки дисципліни, що вивчається.

З'ясовано, що студенти легше сприймають і краще засвоюють інформацію під час використання комп'ютерних, а не «паперових» джерел. Під час вивчення теми «Синтаксис» абсолютно незамінна робота з текстовими редакторами, що дозволяє моделювати структуру відповідного твору, маніпулюючи не окремими словами, а цілими блоками

(надфразовою єдністю, абзацами та ін.).

Основними засобами мультимедія, які використовуються у навчанні є програмні педагогічні засоби. Серед них: навчальні, розвиваючи, загально дидактичні тощо. Їх класифікують так: електронні підручники; електронні словники та енциклопедії; електронні атласи; віртуальні лабораторії; практикуми і тести. Вони дозволяють об'єднати можливості комп'ютера з традиційними для нашого сприйняття засобами подання звукової та відеоінформації, для синтезу звуку, тексту, графіки, відео й анімації. Звертається увага на те, що застосування мультимедійних засобів на заняттях з мови передбачає спеціально розроблені навчальні комплекси – «електронні підручники». Основа електронного комплексу – «віртуальне заняття», засіб колективної (або індивідуальної) роботи на етапі пояснення, заняття такого типу є комп'ютерною імітацією навчального заняття з використанням сукупності засобів мультимедія та інтерактивних можливостей комп'ютерних технологій. Його активними учасниками є реальні користувачі, якими можуть бути не тільки студенти, які займаються самостійно, а й ціла група під керівництвом викладача. У цьому випадку взаємодія віртуального та реального колективів здійснюється за допомогою проектора, екрану або інтерактивної дошки. Сюжети «інтерактивних занять» стимулюють креативну активність студентів, сприяють творчій навчальній діяльності. Крім віртуальних занять «електронний підручник» повинен включати матеріали для закріплення й контролю знань. Це мають бути не тільки навчальні та контрольні електронні тести з розвиненою системою допомоги, орієнтовані на самостійну роботу, але й колекції наочних та довідкових матеріалів, що забезпечують творчу взаємодію «викладач-комп'ютер-студент» і на інших, не менш важливих етапах процесу засвоєння мови. Складовими таких колекцій можуть бути електронні інтерактивні таблиці й схеми, алгоритми, малюнки та анімації, навчальні словники, тексти різних стилів і жанрів та ін. [6; 7].

Підведемо підсумки. Завдяки персональному комп'ютеру викладач долає обмеженість в матеріалах, дістає доступ до словників і бібліотек. Майбутніх учителів початкової школи, безумовно, зацікавить робота в Інтернеті, створення гіпертекстів, комп'ютерне тестування. Використовуючи технічні засоби, зокрема персональний комп'ютер, викладач створює навчальне інтерактивне середовище додаткової інформації для вивчення мови, засвоєння правил культури мовлення й спілкування, а отже для всебічного формування комунікативної компетенції. А вчитель початкової школи створить систему, яка в перспективі матиме унікальний освітній потенціал:

- Проведення для школярів дистанційних евристичних олімпіад з усіх шкільних предметів;
- Проведення дистанційних конференцій;
- Проведення конкурсів;
- Створення віртуальних журналів, сайтів;

– Розробка нових проектів для школярів, студентів, викладачів.

Саме технологічна грамотність, педагогічна майстерність та культура майбутнього педагога є важливою передумовою для досягнення досконалості в подальшій педагогічній діяльності. Пропонований матеріал, звісно, не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, а є одним із перспективних напрямів її дослідження, а саме: розробки методики застосування інформаційно-комп'ютерних технологій для формування професійної компетенції майбутніх учителів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голобородько Є. П. Методологічні аспекти вдосконалення початкової освіти в контексті підготовки учителя початкових класів / Євдокія Петрівна Голобородько // Педагогічні науки : збірник наукових праць. – Вип. 41. – Херсон, 2006. – С. 233–237.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К. : Ленвіт, 2003. – 261 с.
3. Петухова Л. Є. Інформатичні компетентності майбутнього вчителя початкових класів (В моделі трисуб'єктної дидактики) : навчально-методичний посібник / Любов Євгенівна Петухова. – Херсон : Айлант, 2010. – 444 с.
4. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 2-ге вид. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.
5. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності : монографія / Людмила Прокопівна Пуховська. – К. : Вища школа, 1997. – 180 с.
6. Статистика [Електронний ресурс] / Програма Intel «Навчання для майбутнього». – Режим доступу : <http://iteach.com.ua/implementation-results/statistics>.
7. ВікіОсвіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eduwiki.uran.net.ua/wiki/index.php>.